

ביאורים

עד עכשיו דיברנו על הפרטים שאנחנו יכולים לפספס במצוות ועברות. זהו המישור המעשי. הרמח"ל פורש לפנינו כעת תחום נוסף הדורש נקיות, והוא עולם המידות, המישור הנפשי. הרמח"ל מוסיף שהנקיות במידות היא קשה יותר מתיקון המעשים, כי אפשר להתרגל לעשות משהו בצורה אחרת, אבל להתרגל לחשוב אחרת או להרגיש משהו אחר כבר קשה הרבה יותר.

למשל - אם בשעה שאדם כועס הוא משתולל, צועק על אנשים ושובר חפצים בקרבתו, בשעה שיבוא לתקן תכונה רעה זו יהיה לו קל הרבה יותר להיגמל בתחילה משבירת החפצים, אבל הוא עדיין יחוש בקרבו כעס. כלומר, גם אם הוא יצליח להתרגל לשלוט במעשיו, יהיה לו הרבה יותר קשה לבצע שינוי ברגשות שלו או במחשבות המתרוצצות בקרבו.

קשה מאוד לשנות ולתקן מידה מקולקלת, אפילו כזו שברור לנו שדורשת תיקון. גם מי שיודע שהוא מתגאה, כועס או מקנא, מכאן ועד לתיקון יש עוד דרך שצריך לעבור. בפרק שלנו ב'מסילת ישרים' מדבר הרמח"ל גם על הדקויות שלפעמים נעלמות מעינינו. גם אם חשבתי עד היום שברוך ה' אינני גאוותן, אומר לי הרמח"ל שכדאי לשים לב קצת יותר כי יש פרטים קטנים שלא בטוח ששמתי לב אליהם עד תהיה.

אבל, למרות הקושי, מוטלת עלינו החובה ללמוד לתקן את מידותינו. ולא לעשות עבודה חלקית, אלא לשאוף לרמה גבוהה ולעבוד אף על נקיות המידות, שלא יישארו כלל פינות שעדיין מצוי בהם קלקול.

לכן הרמח"ל, בכל ספרו, בונה לנו דרך עבודה, מעשית ופרטנית. כאשר נדע איפה אפשר להיכשל, ונעמוד על הדרכים לתקן אז הדרך כבר תהיה אפשרית. יחד עם עבודה קשה ומאומצת, אבל נעימה ומספקת נוכל בעזרת ה' לראות תוצאות.

הרחבות

• כבישתו של היצר

איזהו גבור? הכובש את יצרו. בדברי השל"ה אנו מוצאים דרך מיוחדת לכבוש את היצר: "כי לא די שעצת יצר הרע יהיה בטל לגמרי, אלא נוסף על זה, ממנו יקח לעבוד את ה', ומצד יצר הרע יעשה קדושה ביותר. דהיינו, במצות עשה יתעורר ללא תעשה של עצת יצר הרע, ויקום כארי ויתגבר. ובמצות לא תעשה יתעורר לעשה של עצת יצר הרע, ויקום כארי ויתגבר. ואז בזה יגדיל העבודות, עבודת הקודש שעובד לה'. ועל ענין זה מדוקדק לשון התנא [אבות ד, א] "איזהו גבור הכובש את יצרו", לא אמר הדוחה והרגו ומבטלו, רק אדרבה לוקח אותו וכובשו תחת רגליו" [עשרה מאמרות, מאמר שלישי ורביעי, קכב]. השל"ה מלמד אותנו שיש לקחת את כוחות ההתעוררות השליליים ולהשתמש בהם לקדושה.

רבנו מתתיהו היצהרי הסביר מדוע דווקא הכובש את יצרו נקרא הגיבור האמיתי: "שלפי האמת החלק החמרי שבו מתאווה תמיד אל העניינים החמריים... והכח השכלי התאב לעיין במושכלות ולעבוד את ה', הוא יחידי בין אויבים רבים. ואם הוא מנצח אותם ומכניע אותם לעבוד השם יתברך נקרא גבור באמת. ונמצא במוסרי הפילוסופים שהחכמים הראשונים היו קוראים מלחמת האנושים האויבים מלחמה קטנה, ומלחמת היצר מלחמה חזקה... והנה הכח השכלי לא יתעורר עד היותו בן י"ד שנה, והכח החומרי פועל ועושה מיום הולדו, ולזה קראו שלמה מלך זקן [קהלת ד, יג]" [פירושו לאבות ד, א].

והנה, כמו שצריך במעשים, כך צריך נקיות במדות. וכמעט שיותר קשה הוא הנקיות במדות ממה שהוא במעשים, כי הטבע פועל במדות יותר ממה שהוא פועל במעשים, יען המזג והתכונה הם או מסייעים או מתנגדים גדולים להם, וכל מלחמה שהיא נגד נטית הטבע - מלחמה חזקה היא, והוא מה שפרשו במאמרם זכרונם לברכה (אבות ד, א), "איזהו גבור? הכובש את יצרו". והנה המדות הן רבות, כי כפי כל הפעולות ששייכים לאדם בעולם, כמו כן מדותיהן שאחריהן הוא נמשך בפעולותיו.

אמנם כמו בדברנו במצוות שהיה הצורך בהן יותר, דהיינו, ממה שרגילות בני האדם לפשול, כן נדבר במדות, בראשיות, באריכות עיון יותר מפני רגילותנו בהן, והם: הגאווה, הפעס, הקנאה והתאווה. הן כל אלה מדות רעות אשר רעתם נפרת ומפרסמת, אין צריך לה ראיות, כי הנה הנה רעות בעצמן ורעות בתולדותיהן, כי כלן חוץ משורת השכל והחכמה וכל אחת קדיא לעצמה להביא את האדם אל עברות חמורות.

על הגאווה - מקרא מלא מזכיר ואומר (דברים ח, יז), "וְרַם לְבַבְךָ וְשַׁחַתְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ".

על הפעס - אמרו זכרונם לברכה (ע"פ שבת קה ע"ב), "כָּל הַכּוֹעֵס יְהִיָּה בְּעֵינָיִךָ כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה".

על הקנאה והתאווה - שנינו בהד"א (אבות ד, כא), "הַקְּנָאָה וְהַתְּאֵוָה הַכְּפֹד מוֹצִיאִים אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם".

אמנם העיון המצטרף בהן הוא, להמלט מהם ומכל ענפיהם, כי כלם פאחד סורי הגפן נכריה. ונתחיל לדבר בהן ראשון ראשון:

הנה כלל ענין הגאווה הוא מה שהאדם מחשיב עצמו בעצמו, ובלבבו ידמה כי לו נאווה תהלה.

ואמנם זה יכול למשך מספרות רבות מתחלפות, כי יש מי שיחשיב עצמו בעל שכל, ויש מי שיחשיב עצמו נאה, ויש שיחשיב עצמו נכבד, ויש שיחשיב עצמו גדול, ויש שיחשיב עצמו חכם.

כללו של דבר, כל אחד מן הדברים הטובים שבעולם אם יחשב האדם שישנה בו, הרי הוא מסכן מיד לפול בשחת זה של גאווה. אך אחרי שקבע האדם בלבו היותו חשוב וראוי לתהלה, לא תהיה התולדה היוצאת מן המחשבה הזאת אחת בלבד, אלא תולדות רבות ומשונות תצאנה ממנה, ואפלו הפכיות נמצא בהן, ונולדות מסבה אחת, ושתייהן לדבר אחד מתפנות.

יען - מחמת. **המזג והתכונה** - מזגו של אדם, אופיו, תכונות נפשו ומידותיו. **כלם פאחד** - העיקרים והענפים. **סורי הגפן נכריה** - גידולי פרא בגפנים. **נאווה** - נאה ומתאימה.